

a hatalmas információs anyag rendszerezését és tudományos művé formálását és az egészet vezérlő elképzelést.

Befejezésül ki kell emelni nemcsak a példamutató szerkesztést, világos fogalmazást, célszerű szövegtagolást, hanem a rendkívül gazdag és mindig a szöveget szolgáló képanyagot, a gondos jegyzetelést, amely a kötet végi apparátusban kapott helyet, végül pedig a csatlakozó helységnévmutatót. Ez utóbbi jelzi a gazdag kitekintést az egykori dualizmuskori területekre

és akkori szomszédos birodalmakra, valamint azt a tényt, hogy a kötet végülis másfélszáz mai település háborús emlékművéről ad az általános ismeretek mellett konkrét tényközlést. Mindezek alapján követendő példaként ajánlja a recenzens a hazai kutatás figyelmébe ezt a hadtörténelmi irodalomban ritkaságszámba menő osztrák tudományos művet.

Zachar József

SIPOS PÉTER

A II. VILÁGHÁBORÚ ÉS AZ AZT KÖVETŐ BÉKÉK

Korszerű történelem érettségizőknek és felvételizőknek

(IKVA, Budapest, 1991. 141 o.)

A kiadó – felismerve a lehetőséget és megérezve a szükségét – már 1990 közepén megindította sorozatát, amely immár 14. köteténél tart. Közülük egyesek valóban megfelelnek annak a kitűzött célnak, hogy „számottevő előnyt” biztosítsanak használóiknak a vizsgákon. Más kötetek viszont kevésbé. Én ezt a könyvet nem egyszerűen az „érdeklődő”, még csak nem is a „hozzáértő” szemüvegén át olvastam el, hanem azzal a felelősséggel, hogy mint iskolánk történelmi munkaközösségének a vezetője, hogyan tájékoztatom róla kollégáimat és diákjainkat. Így tehát a könyvet a szerző számára talán a legkellemetlenebb, de a leendő használó számára a legfontosabb szempontból értékelem: a több évtizedes tapasztalattal rendelkező történelemtanárból.

A végén kezdtem, az „Irodalmi tájékoztató”-val. Jól tudom, hogy ez nem a szerző által átnézett anyagot öleli fel, hanem ajánlás az érdeklődő tanároknak és diákoknak. Éppen ezért érthetetlen, hogy miért szerepel benne a Kriegstagebuch des OKW nyolc köteté, s miért hiányzik belőle Montgomery, Eisenhower, De Gaulle, Churchill vagy Zsukov emlékiratainak magyar kiadása. Gosztonyi Péter egyetlen külföldön megjelent kötetével szerepel benne, s nem a három hazaiával. Benne van Karsai Elek híres-hírhedt 1962-es könyve (A berchtesgadeneri sásfészekről a berlini bunkerig), amely inkább politikai lektűr, mintsem történelmi munka; nincs viszont benne Volkogonov Sztálinról szóló könyve. S a nagyobbik baj az, hogy a könyvön

sem érződik: a szerző használta volna. Márpedig második világháborús szovjet történelmet írni Volkogonov mellőzésével, finoman szólva, nem szerencsés.

Így hát nem is csodálkoztam azon, hogy a könyvet végigolvasva maradék lelkesedésem is lejjebb lohadt. Olyan alapvető tényeket nem találtam meg benne, mint hogy a Szovjetunió nem ita alá a hadifoglyokra és a polgári lakosságra vonatkozó nemzetközi egyezményeket – pedig ezt a már hivatalosan bevont, de jobb híján többhelyütt még mindig használt egykori IV. gimnazista tankönyv is tartalmazta! Vagy hogy a Blitzkrieg és a Battle of Englandot a Wehrmacht a szovjet üzemanyagszállítások jóvoltából tudta végégharcolni. Magyarország szerepe benne is van, meg nincs is. Türelmételenek találok a két diktátor hadvezéri szerepének bemutatását. Sehoh sem akadtam rá benne a hírhedt 1941-es 270. és 1942-es 227. számú sztálini parancsokra, vagy arra, hogy Sztálin utasításai értelmében „tekintet nélkül a veszteségekre” kellett támadni.

Aludva egyet a hibajegyzékre, másnap számbavettem a könyv erőnyeit is. Először is (bár ennek természetesnek kéne lenni) az egész világháború történetét mondja el. Igen jól mutatja be az 1939-es diplomáciai kötéhlhúzásokat, s diplomáciatörténelmi részeit általában is jobbak a hadtörténelmieknél. Magyarországon sokaknak még ma is újdonságként hathatnak az Anglia egyéves hósi helytállásáról írt részek vagy a Lend-Lease ismertetése. Egyértelműen – bár rövi-

den – ír a szovjet hadsereg németországi és magyarországi atrocitásairól. (Gyilasra hivatkozva megemlíthető lett volna, hogy még a szövetséges Szerbiában is hasonlóan viselkedtek, s ennek jugoszláv részről történt nagyon szelíd felvetése volt az első repedés a nagy barátságon.) Reálisan foglalkozik a könyv a Japán elleni atomtámadás kérdésével. Előnyére vált az is, hogy egy fejezetecskét szentelt az 1947-es békekötéseknek. (De meg lehetett volna emli-

teni, hogy Németországgal csak 1990-ben írták alá...)

A könyv szerkezete világos, áttekinthető, és stílusa ellen sem lehet kifogást emelni.

Összefoglalva: egy szerényebb felkészültségű tanár és diákjai számára csak ajánlani tudom. De én nem vétetem meg a sajátjaimmal...

Nagy Domokos Imre

TARTALOM

	TANULMÁNYOK	
VESZPRÉMY LÁSZLÓ	Anonymus gestájának néhány hadtörténeti vonatkozása _ _ _ _ _	3
	a) Honfoglalás és hódítás Anonymusnál _ _ _ _ _	3
	b) A ballista előfordulása Anonymusnál: a számszeríj használatának kezdetei Magyarországon _ _ _ _ _	9
ZSOLDOS ATTILA	A várjobbágyi jogállás kialakulása _ _ _ _ _	20
DOMOKOS GYÖRGY	Buda visszavívásának ostromtechnikai problémái. Harcok a felmentő sereg ellen és a győzelem kivívása _ _ _ _ _	43
	KÖZLEMÉNYEK	
JÓZSA GYÖRGY	Moltke kapitány Pest-budán 1835-ben _ _ _ _ _	96
NYÁRÁDY GÁBOR	Elfelejtett írás Bem tábornok erdélyi hadműveleteiről. Szentkatolnai Bíró Lajos emlékezései _ _ _ _ _	107
	MŰHELY	
TOMBOR TIBOR	„Keleti Front – Tábor Újság”. Adalékok a doni 2. magyar hadsereg lapjának történetéhez, 1942–1943 _ _ _ _ _	128
	FORRÁSKÖZLEMÉNYEK	
DORA KACNELSON-KOVÁCS ISTVÁN	Edmund Slaski emlékirata és az erdélyi lengyel légió _ _ _	138
BONHARDT ATTILA	Tájékoztató Magyarország felszereltségi és katonapolitikai helyzetéről, 1942 december _ _ _ _ _	176
	SZEMLE	
KEDVES GYULA	A szabadságharc hadserege. I. A lovasság (<i>Hermann Róbert</i>) _ _ _ _ _	191
FRITZ H. BEAR (szerk.)	Pulverfass Balkan: Bosnien-Herzegovina. I. Militärische Friedensmission Österreich-Ungarns im Auftrag der europäischen Grossmächte 1878/79 (<i>Zachar József</i>) _ _ _ _ _	193
***	Les casques de combat du monde entier de 1915 à nos jours, tome 2 (<i>Ujházy László</i>) _ _ _ _ _	195
JULIER FERENC	Magyar hadvezérek (<i>Hermann Róbert</i>) _ _ _ _ _	196
***	Frontnaplók a Don-kanyarból, 1942–1943 (<i>Szakály Sándor</i>)	199
JOACHIM GILLER-HUBERT MADER-CHRISTINA SEIDL	Wo sind Sie geblieben...? Kriegsdenkmaler und gefallenen-ehrung in Österreich (<i>Zachar József</i>) _ _ _ _ _	200
SIPOS PÉTER	A II. világháború és az azt követő békék. Korszerű történelem érettségizőknek és felvételizőknek (<i>Nagy Domokos Imre</i>) _ _ _ _ _	202

CONTENTS

STUDIES

LÁSZLÓ VESZPRÉMY	Some War History Aspects of the Gesta of Anonymus _ _	3
	a) Settlement and Conquest in the Gesta of Anonymus _ _	3
	b) The Occurrence of the Ballista at Anonymus: the Beginnings of the Use of the Crossbow in Hungary _ _ _ _	9
ATTILA ZSOLDOS	The Emergence of the Legal Status of the Iobagiones Castri	20
GYÖRGY DOMOKOS	The Problems of Siege Technic of the Recapture of Buda _	43

PUBLICATIONS

GYÖRGY JÓZSA	Captain Moltke in Pest-Buda in 1835 _ _ _ _ _	96
GÁBOR NYÁRÁDY	A Forgotten Writing on General Bem's Operations in Transylvania. The Reminiscence of Lajos Bíró of Szentkatolna _	107

WORKSHOP

TIBOR TOMBOR	„East Front – Field Journal”. Contributions to the History of the Journal of the Hungarian 2nd Army, 1942–1943 _ _ _	128

HISTORICAL SOURCES

DORA KANCELSON– ISTVÁN KOVÁCS	The Memoirs of Edmund Slaski and the Polish Legion in Transylvania _ _ _ _ _	138
ATTILA BONHARD	Notice Concerning Hungary's Equipment and Military Position, December 1942 _ _ _ _ _	176

REVIEW

GYULA KEDVES	The Army of the War of Liberation, I. The Cavalry (<i>Róbert Hermann</i>) _ _ _ _ _	191
FRITZ H. BEAR (Ed.)	Pulverfass Balkan: Bosnien-Herzegovina. I. Militärische Friedensmission Österreich-Ungarns im Auftrag der europäischen Grossmächte 1878/79 (<i>József Zachar</i>) _ _ _ _	193
***	Les casques de combat du monde entier de 1915 à nos jours, tome 2 (<i>László Ujházy</i>) _ _ _ _ _	195
FERENC JULIER	Hungarian Military Leaders (<i>Róbert Hermann</i>) _ _ _ _	196
***	Front Diaries from the Don Bend, 1942–1943 (<i>Sándor Szakály</i>) _ _ _ _ _	199
JOACHIM GILLER– HUBERT MADER– CHRISTINA SEIDL	Wo sind Sie geblieben...? Kriegsdenkmaler und gefallenen-ehrung in Österreich (<i>József Zachar</i>) _ _ _ _ _	200
PÉTER SIPOS	The Second World War and the Peace Treaties. Up-to-Date History for Candidates for Final and Entrance Examinations (<i>Imre Nagy Domokos</i>) _ _ _ _ _	202

TABLE DES MATIERES

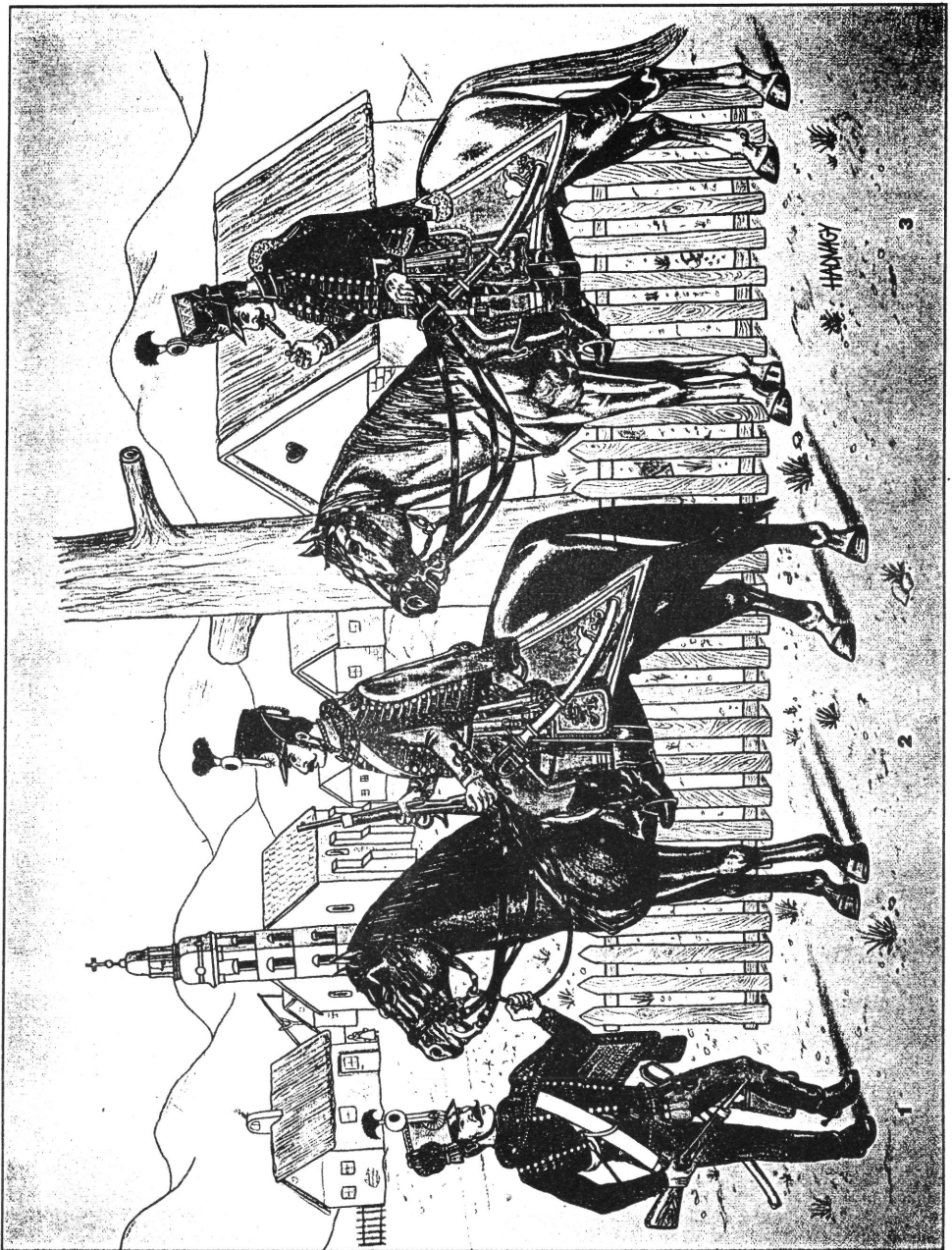
	ÉTUDES	
LÁSZLÓ VESZPRÉMY	Quelques rapports d'histoire militaire de la geste d'Anonyme	3
	a) L'occupation du pays et la conquête chez Anonyme	3
	b) L'apparition de la baliste chez Anonyme: les débuts de l'emploi de l'arbalète en Hongrie	9
ATTILA ZSOLDOS	La formation du statut juridique de vassal du château	20
GYÖRGY DOMOKOS	Les problèmes de technique de siège de la reprise de Buda. Combats contre l'armée de secours et l'obtention de la victoire	43
	PUBLICATIONS	
GYÖRGY JÓZSA	Le capitaine Moltke à Pest-Buda en 1835	96
GÁBOR NYÁRÁDY	Document oublié sur les opérations militaires du général Bem en Transylvanie. Les mémoires de Lajos Szentkatolnai Bíró	107
	ATELIER	
TIBOR TOMBOR	„Front de l'Est – Journal de Camp.” Contribution à l'histoire du journal de la 2 ^e armée hongroise du Don, 1942–1943	128
	PUBLICATIONS DE SOURCES	
DORA KANCELSON–ISTVÁN KOVÁCS	Les mémoires d'Edmund Slaski et la légion polonaise de Transylvanie	138
ATTILA BONHARDT	Informations sur la situation d'équipement et de l'état politique-militaire en Hongrie, décembre de 1942	176
	REVUE	
GYULA KEDVES	L'armée de la guerre d'indépendance. I. La cavalerie (<i>Róbert Hermann</i>)	191
FRITZ H. BEAR (réd.)	Pulverfass Balkan: Bosnien-Herzegovina. I. Militärische Friedensmission Österreich-Ungarns im Auftrag der europäischen Grossmächte 1878/79 (<i>József Zachar</i>)	193
***	Les casques de combat du monde entier de 1915 à nos jours, tome 2 (<i>László Ujházy</i>)	195
FERENC JULIER	Chefs de guerre hongrois (<i>Róbert Hermann</i>)	196
***	Journaux du front du coude du Don, 1942–1943 (<i>Sándor Szakály</i>)	199
JOACHIM GILLER–HUBERT MADER–CHRISTINA SEIDL	Wo sind Sie geblieben...? Kriegsdenkmal und gefallenen-ehrerung in Österreich (<i>József Zachar</i>)	200
PÉTER SIPOS	La seconde guerre mondiale et les traités de paix consécutives à la guerre. Histoire actuelle pour des candidats au baccalauréat et aux examens d'entrée (<i>Imre Nagy Domokos</i>)	202

INHALT

	STUDIEN	
LÁSZLÓ VESZPRÉMY	Einige kriegshistorische Bezüge der Gesta Hungarorum des Anonymus -----	3
	a) Landnahme und Eroberung bei Anonymus -----	3
	b) Das Vorkommen des Wortes „ballista“ bei Anonymus: die Anfänge der Verwendung der Ambrust in Ungarn _	9
ATTILA ZSOLDOS	Die Entstehung des Rechtsstandes der Burgjobagionen _ _	20
GYÖRGY DOMOKOS	Die belagerungstechnischen Probleme der Rückeroberung der Burg Buda. Kämpfe gegen die Entsatzarmee und das Erringen des Sieges -----	43
	MITTEILUNGEN	
GYÖRGY JÓZSA	Kapitän Moltke in Pest-Buda im Jahre 1835 -----	96
GÁBOR NYÁRÁDY	Eine in Vergessenheit geratene Schrift über die Kriegsoperationen des Generals Bem in Siebenbürgen. Die Memoiren von Lajos Bíró von Szentkatolna -----	107
	WERKSTATT	
TIBOR TOMBOR	„Ostfront-Feldzeitung“. Angaben zur Geschichte des Blattes der ungarischen 2. Armee am Don, 1942/43 -----	128
	QUELLENPUBLIKATIONEN	
DORA KANCELSON- ISTVÁN KOVÁCS	Die Memorien von Edmund Slaski und die polnische Legion in Siebenbürgen -----	138
ATTILA BONHARDT	Informationen über die kriegspolitische und Rüstungslage Ungarns im Dezember 1942 -----	176
	RUNDSCHAU	
GYULA KEDVES	Die Armee des Ungarischen Freiheitskampfes von 1848/49. I. Die Kavallerie (<i>Róbert Hermann</i>) -----	191
FRITZ H. BEAR (Hrsg.)	Pulverfass Balkan: Bosnien-Herzegovina. I. Militärische Friedensmission Österreich-Ungarns im Auftrag der europäischen Großmächte 1878/79 (<i>József Zachar</i>) -----	193
***	Les casques de combat du monde entier de 1915 à nos jours tome 2 (<i>László Ujházy</i>) -----	195
FERENC JULIER- ***	Ungarische Feldherren (<i>Róbert Hermann</i>) -----	196
	Fronttagebücher aus dem Donknie 1942/43 (<i>Sándor Szakály</i>) -----	199
JOACHIM GILLER- HUBERT MADER- CHRISTINA SEIDL	Wo sind Sie geblieben...? Kriegsdenkmäler und gefallenen- ehrung in Österreich (<i>József Zachar</i>) -----	200
PÉTER SIPOS	Der Zweite Weltkrieg und die darauffolgenden Friedens- verträge. Zeitgemäße Geschichte für Abiturienten bzw. zur Vorbereitung auf die Aufnahmeprüfung (<i>Imre Nagy Domokos</i>) -----	202

СОДЕРЖАНИЕ

	СТАТЬИ	
ЛАСЛО ВЕСПРЕМИ	Некоторые военно-исторические аспекты гесты Анонимуса: а) Обретение родины и завоевания у Анонимуса.	3 3
АТТИЛА ЖОЛДОШ ДЬЁРДЬ ДОМОКОШ	б) Использование слова „баллиста” у Анонимуса: начало использования тяжелого боевого лука в Венгрии ..... Формирование правового положения крепостных крестьян Проблемы осадной техники, имевшие место в ходе отвое- вания Буды. Бои против спасательной армии и завоева- ние победы	9 20 43
ДЬЁРДЬ ЙОЖА ГАБОР ПЬАРАДИ	ПУБЛИКАЦИИ	
	Капитан Мольтке в Пешт-Буде в 1835 году	96
	Забывтое писание о военных операциях в Трансильвании генерала Бема. Воспоминания Лайоша Биро из Сентка- тольны	107
ТИБОР ТОМБОР	МАСТЕРСКАЯ	
	„Восточный Фронт - Табори Уйшаг (Полевая Газета)” Ма- териалы по истории газеты 2-ой венгерской армии, вовавшей на Дону, 1942-1943 гг.	128
ДОРА КАЦНЕНЬСОН- ИНГТВАН КОВАЧ АТТИЛА БОНХАРДТ	ИСТОЧНИКИ	
	Мемуары Эдмунда Сласки и трансильванский польский легион	138
	Информация об оснащённости и военной политике Венг- рии, декабр 1942 года	176
ДЬЮЛА КЕДВЕНШ	ОБЗОР	
	Армия освободительной борьбы. I. Кавалерия. (<i>Роберт Херман</i>)	191
ФРИТЦ Х. БЕАР (редактор)	<i>Pulverfass Balkan: Bosnien-Herzegovina.</i> I. Militärische Friedenmission Österreich-Ungarns in Auftrag der europäischen Grossmächte 1878/79 (<i>Йожеф Завар</i>)	193
...	<i>Les casques de combat du monde entier de 1915 à nos jours,</i> tome 2. (<i>Ласло Уйхаз</i>)	195
ФЕРЕНЦ ЖУЛИЕР	Венгерские полководцы (<i>Роберт Херман</i>)	196
...	Фронтовые дневники из излучины Дона, 1942-1943 (<i>Шандор Сакай</i>)	199
ЙОАХИМ ГУЛПЕР - ХУБЕРТ МАДЕР - КРИСТИНА СЕЙДЛ ПЕТЕР ШИНОШ	<i>Wo sind Sie geblieben...? Kriegsdenkmäler und Gefallenener- ehrung in Österreich (Йожеф Завар)</i>	200
	II мировая война и последовавшие за ней периоды мира. (Современная история для славящих экзамены на аттес- тат зрелости и для абитуриентов) (<i>Иуре Палв Домокош</i>)	202

Egy színes(!) tábla Keves Gyula A szabadságharc hadserege című könyvéből

Ára: 75,- Ft

Szerzőink figyelmét felhívjuk az alábbiakra:

1. A szerkesztőség csak olyan kéziratokat fogad el, amelyek megfelelnek az „első közlés” kívánalmainak.
2. A kéziratot három példányban kérjük a szerkesztőséghez eljuttatni, mellékelve – új szerző esetében – külön lapon a szerző nevét, lakcímét, esetleg telefonszámát, munkahelyét, beosztását és tudományos fokozatát.
3. Végleges szövegű kéziratokat kérünk, mert a korrektúrában változtatásokra (kiegészítésekre) már nincsen lehetőség.
4. A szerkesztőség optimális terjedelműnek az 1,5-2,5 íves kéziratot tekinti – a jegyzetapparátussal együtt. 3 ívet meghaladó tanulmányt technikai okok miatt nehezen tudunk közölni. (Egy ív: 32 géppel írt oldal, oldalanként 25 sorral, soronként 50 leütéssel.)
5. A kéziratok jobb kezelhetősége érdekében kérjük, hogy a másolatokat is az első példánnyal azonos – nem másoló – papírra gépeljék, normál, nem gyöngybetűs írógéppel. Az esetleges javításokat a második és harmadik példányra is kérjük rávezetni.
6. A kiemeléseket a szerző egyszer húzza alá, a kézirat lapjait folyamatosan és arab számokkal számozza, a jegyzeteket a kézirat végére helyezze, külön lapszámozással.
7. Az idegen nyelvű forrásokból az idézeteket általában magyarra fordítva kérjük, s csak olyan kivételes esetekben az eredeti nyelven is, amikor értelmezésük problematikus lehet.
8. A jegyzetapparátusban a jegyzetszámozás folyamatosan és arab számokkal történjék. A hivatkozott mű szerzőjének nevét egyszerű aláhúzással emelje ki a kézirat szerzője és pontosan tüntesse fel a levéltári, kéziratári és bibliográfiai adatokat.
9. Folyóiratunk az évszázadokat római számokkal jelöli. (Az idézetek, tanulmány- és könyvcímek kivételével.)
10. Recenziók esetében a cím mellett szükségesek a pontos bibliográfiai adatok és idegen nyelvű kiadványok esetén a cím magyar fordítása is. A recenziók terjedelme az öt kéziratoldalt lehetőleg ne haladja meg.
11. Nyomdatechnikai és terjedelmi okokból csak minimális illusztrációs anyagot fogadunk el. A szerző a számozott és címmel ellátott ábrákat, táblázatokat csatolja a kézirathoz, feltüntetve minden ábra és táblázat hátulján a nevét és a kézirat címét, a kéziratban pedig a táblázatok és az ábrák helyét.